

Oslo, 6.12.2024

Innspill til Musikkutvalget fra Norsk kritikerlag

Om Norsk kritikerlag

Norsk kritikerlag er en interesseorganisasjon for kritikere, som har som mål å ivareta medlemmenes faglige og økonomiske interesser og fremme kritikkens kvalitet og uavhengighet. Kritikerlaget har én ansatt, en generalsekretær i 80 prosent stilling, og et styre som honoreres symbolsk. Per dags dato har laget drøyt 400 medlemmer fordelt på tre seksjoner: litteratur, kunst og teater, musikk og dans. Hver av seksjonene har sitt eget arbeidsutvalg.

Musikkritikerne utgjør en liten gruppe innad i sistnevnte seksjon. I Kritikerundersøkelsen fra 2022 oppga 18 % av respondentene musikk som sitt felt.¹ Uten at det er lagt noen bestemte føringer fra lagets side, består denne gruppen av ulike grunner hovedsakelig av kritikere fra det klassiske feltet. Dette innspillet vil derfor ta utgangspunkt i situasjonen for den klassiske musikkritikken, selv om mye av det samme vil kunne sies å gjelde for musikkritikkfeltet som helhet.

1. Kritikkens rolle

I likhet med all annen kunst utvikler musikk seg dårlig i et vakuum. Et fritt og bredt musikkfelt er viktig i seg selv, men minst like viktig er det at de ulike uttrykkene møtes av andre ytringer og uttrykk – av meninger, motstand, begeistring, diskusjon og dialog. En vesentlig brikke i dette er kritikken, som kan være en portåpner og vei inn i musikken for både et allment og spesielt interessert publikum. Selv om det å felle en smaksdom tilhører kritikkens vesen, er kritikk på sitt beste en invitasjon til videre samtale, ikke et svar med to streker under.

Kritikken har mange vesentlige funksjoner, for eksempel disse tre:

¹ Spørreundersøkelse gjennomført av Future Present Group AS høsten 2022 på oppdrag for Norsk kritikerlag. <https://kritikerlaget.no/saker/kritikerundersokelsen-2022>

Synlighet: For at ulike musikkuttrykk reelt sett skal komme alle til gode og gi folk følelsen av at dette er noe som angår dem, må alle få vite om det store tilbudet som finnes, også de som ikke aktivt oppsøker det. Her er et stort tilfang av kritikk i mange ulike publikasjoner et uvurderlig bidrag. Hvilken posisjon får kunst og kultur i et samfunn der folk knapt vet at den finnes?

Dokumentasjon: Det skjer veldig mye på musikkfronten i hele landet som aldri omtales offentlig. Spesielt små uavhengige konserter i det frie feltet, og arrangementer i distriktene – som gjerne kan være av svært høy kvalitet – foregår ofte uten at noen andre enn de som var til stede, noen gang får høre om det.

Kvalitetssikring: Store deler av det norske musikklivet er offentlig finansiert gjennom ulike tiltak og ordninger. En bred vifte uavhengige, kvalifiserte faglige kritikker fungerer som en viktig upartisk kontrollmekanisme som holder øye med hva det offentlige faktisk får for pengene som bevilges.

2. Musikkritikkens tilstand og organisering

Hvor kritikken finnes:

Musikkritikk finnes i dag hovedsakelig i to ulike fora og formater: i de allmenne brede mediene/dagspressen, og i nisjeutgivelser og fagtidsskrifter. Begge formatene trengs, ettersom de har ulike funksjoner, henholdsvis å gjøre musikk og kritikken av den synlig og relevant for et allment publikum, og å gå i dybden og i dialog med fagfeltet.

I begge fora finnes både kritikk av plateutgivelser og levende uttrykk, som konserter og operaforestillinger. I dagsavisene har Klassekampen et eget ukentlig bilag, Musikkmagasinet, som både skriver om plateutgivelser og konserter, med noe klassisk-stoff og en hovedvekt på populærmusikk. Morgenbladet publiserer endel musikkritikk hver uke, også med hovedvekt på plateutgivelser og populærmusikk.

Aftenposten, Vårt Land, Dagsavisen og NRK er eksempler på rikspresse som fremdeles har noe musikkritikk, i begrenset grad av klassisk musikk.

Av papirtidsskriftene publiserer Norsk Shakespearetidsskrift sporadisk operakritikk. Nettidsskriftet Klassisk musikk skriver som navnet tilsier, kun om klassisk musikk, og de anmelder både plater og levende uttrykk. Scenekunst.no anmelder levende forestillinger innen opera, orkestermusikk og samtidsmusikk og musikk/musikkteater for barn, mens Ballade har

et visst omfang av kritikk i alle sjangre av både plater og konserter. Periskop publiserer kritikk av både plateutgivelser og konserter for barn. Andre musikksjangre har også sine utgivelser som publiserer kritikk, som for eksempel Jazznytt, Tidens ånd og Subjekt.

Kritikernes vilkår:

Kritikeres arbeidssituasjon er generelt preget av uforutsigbarhet, lave honorarer og uorganiserte arbeidsforhold. Den nevnte Kritikerundersøkelsen fra 2022 har ikke tall spesielt for musikkritikere, men situasjonen er erfaringsmessig ganske lik på alle felt. Majoriteten av respondentene oppgir å være frilansere eller selvstendig næringsdrivende. Kun 6 prosent oppgir å ha fast ansettelse. De færreste lever kun av å være kritikere. Gjennomsnittet av hvor stor del av hverdagen respondentene oppgir å bruke på kritikk, ligger på 34 prosent. Gjennomsnittet av leverte kritikker ligger på tre per måned.

73 prosent oppgir å ikke ha kontrakt. Gjennomsnittlig honorar per kritikk er 4 682 kr, og Norsk kritikerlags anbefalte minstesats for standard kritikk var i 2022 6 400 kr. Det gjennomsnittlige honoraret ligger altså hele 1 718 kr under dette. Likevel er Kritikerlagets minstesatser for honorarer viktige verktøy for å påvirke alle aktører som engasjerer kritikere til å betale forsvarlige honorarer. Til sammenligning var gjennomsnittet for forrige Kritikerundersøkelse fra 2017 kr 2 900.

Det tallet Kritikerlaget ser mest alvorlig på, er at halvparten av respondentene oppgir at de regner med å være kritikere om fem år. Det er et varsel om at kritikken og kritikerstanden kan bli ytterligere svekket i årene som kommer.

Et viktig virkemiddel for å sikre kritikere mer stabile arbeidsforhold og få flere til å satse på å være kritikere over tid, er Statens kunstnerstipend for kritikere.

3. utfordringer

Både kulturstoff generelt og kritikk spesielt har tålt overgangen til digitale medier svært dårlig. Kulturredaksjoner er nedlagt, og mange aviser har ikke lenger kulturredaktør. Dette gjelder både nasjonale, regionale og lokale aviser. Antallet kultursaker i papiravisene har

sunket drastisk de siste femten årene, og på nettavisenes fronter er kulturstoffet nærmest usynlig.² Antallet kritikker av kunst og kultur er mer enn halvert mellom 2007 og 2022.³

Musikkritikk, særlig på det klassiske feltet, er hardt rammet. I mange publikasjoner, spesielt i de allmenne mediene, er de få kritikkene som publiseres, det eneste stoffet om klassisk musikk. Kritikken får derfor liten drahjelp av at annet stoff for å bli relevant og synlig. På nett ser det ut til at kulturstoff og kritikk havner i en negativ spiral, der det ikke genererer klikk og lesetid og dermed ikke havner på forsiden, noe som selvsagt generer enda mindre engasjement og som igjen kan brukes som argumentasjon for at det ikke bør prioriteres.

Tidsskriftene forsøker å kompensere for den manglende kritikken i allmenne medier, men sektoren er kraftig underfinansiert. Kulturrådets ordning for tidsskrift og kritikk ble innført i 2019 som et ledd i å gi tidsskriftene det løftet de trengte, men så langt har det ikke lyktes å få politisk gjennomslag for å gi ordningen friske midler.

Det løser likevel ikke problemet med den drastiske nedgangen i kritikker i de *allmenne mediene*. Kritikerlaget har sammen med Tidsskriftforeningen og Tekstallmenningen dannet en arbeidsgruppe som forsøker å tenke nytt om incentivordninger for å få alle medier til å prioritere kritikk høyere.

Dette er noen sentrale temaer som er vesentlige for kritikfeltet. Det er ikke ment som en uttømmende redegjørelse for kritikens situasjon.

Med vennlig hilsen

Hilde Halvorsrød, styreleder

² Ifølge et forskningsprosjekt gjennomført ved UiB av Leif Ove Larsen og Vilde Ellingsberg. <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/nmt.31.1.2>

³ Ifølge en undersøkelse utført for Kritikerlaget av Andrea C. Rygh. <https://kritikerlaget.no/saker/rapport-kuttet-det-fortsatt-i-kulturkritikken>